

Ирена Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ*
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 22. 09. 2018.
Прихваћен: 14. 02. 2019.

ТЕРМИНОЛОГИЈА ИЗ ОБЛАСТИ МЕТЕОРОЛОГИЈЕ КОД СРБА У XIX ВЕКУ**

Предмет истраживања у овом раду јесте терминологија из области метеорологије код Срба у публикацијама научног и уџбеничког карактера у периоду од 1803. до 1895. године. Имајући у виду да је метеорологија као наука основана код нас крајем прве половине 19. века, у поменутих делима прати се развитак и конституисање метеоролошких термина – *метеонима*, с посебним освртом на термилошку синонимију: *гремјеније : потрјасеније ваздуха чрез гром : орење грома : грмљавина*. Истраживање спроведено у овом раду показало је да се у погледу порекла и структуре синонима, као и социолингвистичких фактора који условљавају њихову употребу у области метеорологије, могу установити одређене законитости, често независне од ове научне области, те значајне за проучавање терминологије предстандардног периода уопште.

Кључне речи: метеорологија, терминологија, метеоними, синоними, синонимски парови, синонимски низови, контактни синоними.

1. Увод. Почетак српске метеорологије везује се за име Владимира Јакшића, који 1. 1. 1848. на Сењаку у Београду започиње своја свакодневна метеоролошка мерења. Од тада, пуне педесет и две године та своја мерења уредно бележи, а јавности су доступна у виду дневника у дигиталном издању. Највећи допринос развоју српске метеорологије Јакшић је дао између 1852. и 1862. године када је радио на успостављању мреже метеоролошких станица Србије (Спасова 1987: 5–6). У том смислу важно је истаћи да 1857. године Србија има једну од најгушћих мрежа метеоролошких станица у свету (Плазинић 2012: 20).

Захваљујући Јакшићу читаоци су могли да у *Гласнику Друштва српске словесности* читају и прве метеоролошке студије у Србији. У њима је, по-

* irena.cvetkovic.teofilovic@filfak.ni.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта *Историја српског језика* (178001), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ред осталог, оставио запис који сведочи о потреби свакодневног бележења основних метеоролошких података као посла од државног значаја: Свакиј осмотрителъ дужанъ е по едногъ приятеля изнаћи, кои ће га у време болести, одсутства или иначе какве препоне достојно у бљеженю заступити моћи (ВЈ–Н 1856: 303). Таквог пријатеља и сарадника В. Јакшић је нашао у Вуку Маринковићу,¹ такође члану *Друштва српске словесности*, који 1851. године у *Начелима физике* посвећује читаво једно поглавље метеоролошким појавама. У *Гласнику Друштва српске словесности* 1863. године штампана је и прва *Климатологија* код нас аутора Владимира Јовановића.² Значајан догађај у развоју српске метеорологије јесте и оснивање Катедре за астрономију и метеорологију на Великој школи у Београду 1880. године и именовање Милана Недељковића за професора, који је заслужан и за постављање провизорне (1887) и новоизграђене метеоролошке опсерваторије у Београду 1891. године.³ Готово пола века, међутим, пре Јакшићевих првих метеоролошких мерења код нас, велики допринос развоју метеоролошке мисли, па самим тим и терминологије у вези са овом облашћу, дао је Атанасије Стојковић у трећем делу своје *Физике* (1803).⁴

2. Терминологија предстандардне епохе. Када је реч о досадашњим проучавањима (прикупљањима) тематске или термилошке лексике у српском језику, већи резултати постигнути су, пре свега, у области дијалекатске лексикографије.⁵ Доскоро је, међутим, релативно мало пажње било посвећено терминологији предстандардне епохе развоја српског књижевног језика.⁶ Због свега наведеног, предмет овога рада биће терминологија из области метеорологије у делима претежно научног карактера, у периоду од 1803. па до 1895. године, чији је прецизан попис дат под насловом *Извори*.⁷ Како је метеорологија као научна дисциплина конституисана код Срба средином XIX века, када уосталом почиње и организованији рад на српској терминологији, нарочито интересантном сматрали смо појаву многобројних синонима и дуб-

¹ Вук Маринковић је био, изгледа, први предавач метеорологије у Србији (Плазинић 2012: 25). Године 1851. он и дефинише појам *метеорологије*: „Появи кои непрестано у воздуху биваю, зову се воздушни, или метеори; наука која о њима беседи, зове се *метеорологија* (ВМ 1851: 180)“.

² Владимир Јовановић, најпре осматрач Владимира Јакшића на метеоролошкој станици на Топчидеру, затим његов блиски сарадник на проблемима метеорологије и хидрологије, а потом и управник метеоролошке станице на Топчидеру, временом се, међутим, све више бавио политиком и економијом (Плазинић 2012: 26).

³ О раду Милана Недељковића в.: Плазинић 2012: 63–79.

⁴ О метеорологији у делима А. Стојковића в. Јанц 2002.

⁵ В. наведени списак тематских/термилошких речника у раду: Богдановић 2011: 20–21. Што се тиче народне метеоролошке лексике, в. рад: Пејчић Митић 2007.

⁶ Уп. новије публикации: Ранђеловић 2016; Бјелаковић 2017а; Бјелаковић 2017б; Милановић 2017; Пешић 2018.

⁷ Имена свих аутора текстова који су чинили корпус за ово истраживање поменути су већ у оквиру кратког прегледа развоја метеоролошке мисли код нас у уводном делу рада. Као што ће се видети и из самих наслова одабраних дела, ради се о текстовима писаним различитим типовима језика (од славеносрпског, доситејевског, па до вуковског) и различитим типом графиције (славеносрпска или вуковска ћирилица), при чему се сви примери у овом раду дају транскрибовано и у одговарајућим основним облицима.

лета, што је било омогућено, пре свега, хетерогеним пореклом *метеонима* (Милановић 2017: 317).⁸

3. О терминима и синонимiji. Термини се обично дефинишу као језички знаци за номинацију специјалних стручних и научних појмова (Гортан Премк 1997: 118).⁹ Једна од особина идеалног термина јесте и несинонимност (Гортан Премк 1997: 122; Шипка 1998: 129). Уколико до појаве синонимије и дође у неком терминолошком систему, то је резултат паралелне употребе речи различитог порекла, најчешће домаћег и страног, затим до тога долази због истовремене употребе туђице и домаће кованице, или због употребе позајмљеница из различитих језика, такође, због употребе термина и његове абревијатуре или симбола, као и због различитог опредељења појединих аутора. У овом случају можда је боље говорити уместо о синонимима о тзв. *терминолошким дублетима* (Гортан Премк 1997: 122). Н. Богдановић истиче и да „наши тематски/терминолошки речници не одвајају актуелну лексику од историјске и скоро по правилу иду 'за богатством', истичу синонимику (за језичара занимљиву, али за стварног корисника у пословној комуникацији можда и сувишну јер му подрива неопходну терминолошку прецизност)” (Богдановић 2011: 16). У времену када се тек конституише терминолошки апарат многих научних дисциплина код Срба крајем XVIII и почетком XIX века, појава терминолошке синонимије сасвим је очекивана (Бјелаковић 2017б: 306). Лексички синоними, о којима је овде реч, дефинишу се као „лексичке јединице које реферирају на исти референт” (Драгићевић 2010: 248). Тзв. апсолутна синонимија јавља се управо код термина, при чему је постојање синонима само прелазни ступањ, језички тренутак, кратка фаза после које долази до стабилизације терминолошког система (Матијашевић 1982: 126; Шипка 1998: 45). Д. Шипка инсистира на разлици између синонимије и међулексемске дублетности (1998: 47) која се постиже фонемским и морфолошким средствима (олуј/олуја; заод сунца/заход сунца). Као синоними овде су узети у обзир тзв. једнокоренски синоними (север/северац) који се често називају и творбеним синонимима (Ћорић 1983: 134), као и разнокоренски синоними (туча/град). Такође, у овом раду под синонимима су подразумеване и лексеме и синтагме у међусобном односу (маина/ветров покој).¹⁰

4. Анализа. Приликом анализе ексцерпираног материјала, у обзир је узет, пре свега, критеријум порекла и структуре који се показао адекватним и приликом анализе синонимије присутне у терминологији математичке географије и астрономије (Бјелаковић 2017б: 308), а посебна пажња поклоњена је и појави контактних синонима (Бјелаковић 2017б: 310–312).

⁸ У српској лингвистичкој литератури употребљава се често термин *метеоролошка лексика* (Пејчић Митић 2007; Пижурица 1990), при чему се једино у руској литератури налази на термин *метеоними* за овај тип терминолошке лексике (Ракин 2016).

⁹ Уп. са сличном дефиницијом Х. Фелбера, коју наводи Д. Шипка (1998: 127).

¹⁰ Уп. мишљење Р. Драгићевић да лексички синоними морају бити лексеме и морају припадати истој врсти речи (2010: 249).

4.1. Синонимски низови. Иако се претежно говори о синонимским паровима, у предстандардној терминологији није ретка појава ни синонимских низова.¹¹

Како је метеорологија према савременој дефиницији геофизичка наука која се бави проучавањем појава и процеса у атмосфери (ROMP 2005: 54), забележени су следећи називи за именовање тих појава:

воздушнаја прикљученија (АС 1803); јављенија (АС 1803), воздушни појави (ВМ 1851; ВЈ–Н 1856); појаве у атмосфери (ВМ 1851); метеори (ВМ 1851; ВЈ 1854; ВЈ–Н 1856; ВЈ 1863); атмосферични појави (ВЈ 1855); атмосферерске промене (ВЈ 1863); атмосферерске појаве (МН 1895).

Терминолошки низ срећемо и у случају када треба означити све падавине једним именом:

воздушнаја воденаја јављенија (АС 1893); воденаја јављенија (АС 1803); водени метеори (ВМ 1851); падеж (ВЈ–Н 1856); сливање атмосферерске влаге (ВЈ 1863); водени падеж (МН 1895); хидрометеори (МН 1895).

Посебну пажњу, изгледа, заслуживала је појава и пад *метеора*,¹² где бележимо синониме:¹³

огњени шар (АС 1803); летушчи змај (АС 1803); огњена аждаја (1803); огњени змај (ВМ 1851); ватрена кугла (ВЈ 1863); летећи змај (ВЈ 1863); ватрена лопта (метеор) (МН 1895).¹⁴

У појаве које су привлачиле велику пажњу спада и *хало*, тј. појава светлог прстена око Сунца или Месеца:

гумно около солнца или луне (АС 1803); круг около солнца и луне (Halo, der Hof um die Sonne und den Mond) (АС 1803); гувно (ВМ 1851); светли венац или коло око сунца, око месеца и око звезда (ВЈ 1863); хало, венац, око сунца или месеца (МН 1895).

Вишеструкост именовања видљива је и приликом бележења лексема са значењем *грмљавине*:

грмјеније (АС 1803), риканије грома (АС 1803); потрјасеније воздуха чрез гром (АС 1803); повторавање треска (ВМ 1851); орење грома (ВМ 1851); грмљење (ВМ 1851), грмљавина (АС 1803; ВМ 1851; ВЈ 1863; МН 1895).¹⁵

¹¹ Овде је прихваћено мишљење према коме синонимски низ чине речи истог значења, тј. речи исте референцијалне вредности (Гортан Премк 1997: 140; Драгићевић 2010: 258).

¹² У РССТГ 2001 налазимо значење по одредници *метеор*: „Краткотрајни бљесак у атмосфери који настаје сагоревањем тврдих честица (метеорита) које улећу у њу из ванземаљског простора”.

¹³ О немогућности потпуног разграничења астрономске и метеоролошке лексике сведочи и следеће запажање: Погодописни послови, до пре десетак година само искључно часть занимања звездарски кула сачинявајаући, добили су у новіе доба шире границе и усавершено нѣгованіѣ (ВЈ 1855: 280).

¹⁴ Као што је показано, реч *метеор* у данашњем значењу забележена је тек крајем XIX века, док пре тога има значење атмосферерске појаве уопште. Уп. Бјелаковић 2018: 636.

¹⁵ Ово несумњиво показује да су тзв. *огњене* или *ватрене* појаве на небу, затим *светлосне*, као и оне са звучним ефектима, природно, изазивале нарочиту пажњу, што је резултирало различитим начинима именовања датих појава.

Синонимски низ, који чине називи за означавање метеоролошких мерних инструмената (у овом случају за мерење температуре ваздуха), сведочи о напору аутора при трагању за најбољим решењем, често у духу српског језика:

термометер (ВМ 1851)/термометар (ВЈ 1857; ВЈ 1863; МН 1895); топлотопис (ВЈ 1851); топлотомер (ВЈ 1854); топлотописни путоказатељ (ВЈ 1854).¹⁶

Наведени примери указују на следеће чињенице:

- 1) Синоними у синонимским низовима јављали су се код истих (воздушни појави; појаве у атмосфери; метеори (ВМ 1851), односно код различитих аутора (огњена аждаја (АС 1803); огњени змај (ВМ 1851); летећи змај (ВЈ 1863));
- 2) У синонимски однос ступали су синоними различити према пореклу (падеж (ВЈ–Н 1865) и хидрометеори (МН 1895)), према структури (грмљење (ВМ 1851) и орење грома (ВМ 1851)), али и према пореклу и структури (воздушни појави (ВМ 1851) и метеори (ВЈ 1863));
- 3) У поређењу са данашњим стањем у погледу термина из области метеорологије може се видети да су опстали они термини који су били, пре свега, једночлани,¹⁷ при чему се свођењем вишечланих терминолошких јединица на једночлане губила експресивност која и није својствена научном стилу (потрјасеније ваздуха чрез гром (АС 1803) – грмљавина (МН 1895));
- 4) У процесу стандардизације српског књижевног језика победу су однели често интернационализми: термометар (ВЈ 1867), хало (МН 1895), хидрометеори (МН 1895).¹⁸

4.2. Синонимски парови. Чини се да је за проучавање и разумевање односа међу синонимима пресудно управо посматрање синонима у оквиру синонимских парова, без обзира на то да ли се ради о правим паровима или су то парови у оквиру постојећих синонимских низова.

4.2.1. Према критеријуму порекла тако се могу издвојити синонимски парови, где један синоним представља страну реч, најчешће интернационализам, а други посрбицу:

атмосфера и воздухокружије (АС 1803); екватор (АС 1803; ВМ 1851) и равнић (ВЈ 1863); маина (ВМ 1851) и тишина (ВЈ 1863)¹⁹ и др.

На сличан начин у међусобни однос ступају славенизми и народне речи, при чему је, као и у претходном случају, ова појава чешће заступљена код различитих аутора:

¹⁶ В. Михајловић не бележи последња три термина, али се зато код њега налазе и следеће посрбице: топлиномерник, топлинопоказатељ, топломерац, топломерник, топлотомерац, топлотомеритељ, топлотомерник (Михајловић 1984: 487–488).

¹⁷ На овај начин испуњен је један од услова који треба да испуњава идеалан термин, а то је краткоћа, што обично подразумева једночланост (Шипка 1998: 128).

¹⁸ Уп. Бјелаковић 2017б: 308.

¹⁹ У питању је контактни синоним: тишина (ветров покој).

стужа и студен (АС 1803); молнија (АС 1803) и муња (ВМ 1851; ВЈ 1863); луна (АС 1803) и месец (ВЈ 1863) и сл.

Забележени су и термини у синонимском односу за назив *северног ветра*, који би се могли сматрати и творбеним синонимима:

север (ВМ 1851) и северац²⁰ (ВЈ 1863); север (ВМ 1851) и северни (ВЈ 1863).

4.2.2. Имајући у виду критеријум структуре, с друге стране, могу се јавити синонимски парови од којих је један једночлани а други двочлани термин:

облакокрушеније и проваленије облака (АС 1803), север (ВМ 1851) и северни ветар (ВЈ 1863); исток (ВЈ 1863) и источни ветар (ВМ 1851) и др.

Нешто је мањи број оних термина који се осим структурно разликују и према пореклу конституентских јединица:

маина (ВМ 1857) и ветров покој (ВЈ 1863); звездарска кула (ВЈ 1855) и опсерваторија (МН 1895).²¹

Најчешћа је појава двочланих термина који се међусобно могу разликовати:

а) према избору конституентских јединица:

заод сунца и седање сунца (ВМ 1851); ветрена ружа (ВМ 1851) и ветрова ружа (ВЈ 1863); јужни ветар (ВЈ 1863) и југов ветар (ВЈ 1863);

б) појави неконгруентног и конгруентног атрибута, при чему именица у функцији неконгруентног атрибута једног термина постаје придев у функцији конгруентног атрибута другог термина:

частице снега и снежне частице (АС 1803), притисак атмосфере и атмосферски притисак (ВЈ 1863);²²

в) према пореклу конституената:

блудјашчи свет (АС 1803) и блудећа светлост (ВМ 1851); восходјеније солнца (АС 1803) и рајање сунца (ВМ 1851); захождјеније солнца (АС 1803) и залазак сунца (ВЈ 1863); луче солнечне (АС 1803) и зраци сунчани (ВМ 1851); северни свет (АС 1803) и северна светлост (ВМ 1851) и сл.

Двочлани термини могу стајати у синонимском односу и са вишечланим терминима као нека врста језгровитије форме:

перјави облак (ВЈ 1863) и облак као перје (*сиртус*) (ВМ 1851); перјаво-пластави облак (ВЈ 1863) и облак као перје и пластови (*сиртосимулус*) (ВМ 1851); кишни облак (ВЈ 1863) и облак пун кише (*нимбус*) (ВМ 1851) итд.

²⁰ Овај термин забележен је заједно са својим контактним синонимом: северац (мацарац) (ВЈ 1863).

²¹ У грађи је пронађен и термин *астрономична кула* (ВЈ 1854). В. и др. називе за данашњи – опсерваторија, у раду: Бјелаковић 2018: 640.

²² Уп. Бјелаковић 2017б: 309–310.

4.3. Контактни синоними. Појава контактних синонима, тј. „појава навођења два или ређе, више синонима различитог порекла у линеарном низу и непосредном контакту врло је карактеристична за предвуковски период” (Милановић 2013: 220).

Уколико се има у виду различито порекло контактних синонима посебну пажњу привлаче контактни синоними забележени код А. Стојковића, где се за један појам наводи више преводних еквивалената у насловима појединих делова *Физике*, тј. на немачком и на латинском језику:

блудјашчи свети (Irlichter, ignes fatui, ambulones); паденије звезде (Sternschnuppen, Stelae cadentes); огњени шари (Bolis, Feuer Kugeln); круг около солнца и луне (Halo, der Hof um die Sonne und den Mond); многа солнца и луне (Neben Sonnen, Neben Monde, Parhelius, Parafelene) (AC 1803).

Чини се да су подједнако заступљени у проучаваној грађи они контактни синоними у којима се на првом месту налази страна реч (интернационализам) а на другом посрбица и обрнуто:

Staubregen, прашна киша (AC 1803); атмосфера (парокруг) (BM 1851); термометар (топломер) (BJ 1863); анемометар (ветромер) (BJ 1863); хоризонт (видело) (BJ 1863); гравитација (тежина) (BJ 1863); магнети или громовође (BJ 1863); скала (мерило) (BJ 1863); екваија (разлика) (MH 1895);²³

росомера или дросометар (BM 1851); крупа (цигани) (BM 1851), топлотопис (термометрограф) (BJ 1854); кишомер (удометер, плувиометер) (BJ 1854); кишомер (омброметар) (BJ 1863); равнитељ (екватор) (BJ 1863); влагомер (хигрометар) (BJ 1863); влагомерска (хигроскопска) тела (BJ 1863); намештање (инсталација) кишомера (MH 1895).

Најређа је појава контактних синонима тамо где је једна страна реч објашњена другом речју страног порекла:

метеорогнозија (метеоромантија) (BM 1851) или игрометер, омброметер (BM 1851),

или су пак две речи у контакту домаћег порекла:

туча (град) (BM 1851), јачина (снага) ветра (MH 1895),

односно ради се о два славенизма у линеарном низу: паденије или чишченије звезде (AC 1803).²⁴

С друге стране, значајне социоллингвистичке податке, нуде следећи контактни синоними:

праваць вѣтра има се такође ставити са писменима В. З. С. Ю. т.е. восточный, западный, сѣверный и южный кои се кодъ народа: кошава, горнякъ, маджараць и югъ зову (BJ–H 1856); густи (нагомилани, збијени) облаци (летња облачина, памучни дењкови као што их морнари зову) (BJ 1863); перјави облаци (које морнари називају мачији реп) (BJ 1863).

²³ Веома ретко, међутим, предност се даје старој речи када је у питању терминологија која припада математичкој географији и астрономији (Бјелаковић 2017б: 311).

²⁴ Овакви случајеви ретки су и међу контактним синонимима у терминологији из области математичке географије и астрономије (Бјелаковић 2017б: 311).

5. Закључак. Не заостајући за светом, крајем прве половине XIX века у Србији почињу прва редовна метеоролошка осматрања и бележења. Не случајно, у публикавању тих првих *погодописних известија* значајно место, свакако, припада *Гласнику Друштва српске словесности* јер су и први наши метеоролози чланови Друштва. *Гласник Друштва српске словесности* тако је постао и значајан корпус за проучавање метеоролошке терминологије у времену када се у овом гласилу увелико водила борба за организованијим приступом у стварању српског термилошког апарата. Та борба, свакако, подразумевала је и конкуренцију норми, која је у овом раду осветљена кроз статус термилошких синонима.

Када је реч о синонимима из области метеоролошке терминологије у проучаваним делима у XIX веку, спроведено истраживање, пре свега, указује на следеће:

- 1) У области метеорологије термилошка синонимија је богато развијена. Томе у прилог говори велики број синонимских низова, често састављених из вишечланих термилошких јединица чији је циљ био сликовит опис природних појава, што је за последицу имало експресивност, несвојствену научном стилу (грмјеније : риканије грома : потрјасеније воздуха чрез гром : повтаравање треска : орење грома : грмљење : грмљавина).
- 2) Истраживање показује да су у синонимски однос могли ступати термини различити према пореклу (атмосфера и воздухокружије), структури (облакокрушеније и проваленије облака), али и пореклу и структури (маина и ветров покој), као и то да се неретко тежило посрбљивању стране лексике, о чему најбоље сведочи постојање контактних синонима (топлотопис (термометрограф)).
- 3) Савремени критеријуми разумевања појаве термилошке синонимије могу бити у великој мери применљиви и на проучавање дате појаве и у предстандардној епоси (домаћа и страна реч (тишина : маина), туђица и домаћа кованица (термометрограф : топлотопис), термин и његова абривијатура или симбол (В. З. С. Ю. т.е. восточный, западный, сѣверный и южный), различито опредељење појединих аутора (луна и месец).
- 4) Познатим факторима о употеби контактних синонима,²⁵ треба придодати и тежњу за приближавањем народном језичком изразу и сазнању (за ветар: восточный, западный, сѣверный и южный кои се кодъ народа: кошава, горњакъ, маджараць и югъ зову).
- 5) Проучавање термилошке синонимије у научним делима предвуковског доба свакако је један од важних задатака будућих проучавалаца, будући да може допринети уопштавању одређених законитости (у погледу порекла и структуре синонима, као и социолингвистичких фактора који условљавају појаву синонимије), независно од појединих научних области, па и временског оквира.

²⁵ В. Милановић 2013: 220.

ИЗВОРИ

- АС 1803:** *Аџанасија Стојковића Фусіка простымъ языкомъ списана за родъ Славено-Сербскій.* Трета часть. Въ Будимѣ, Писмены Кралевскаго Університета 1803. 1–102.
- ВМ 1851:** *Начела физике за своѣ ученике, а и за самоуке,* написао Вукъ Маринковић. Друга пола. *О естественимъ появима у великомъ.* У Београду 1851. При правителственой књигопечатни княж. Србскогъ. 180–286.
- ВЈ 1851:** Владимиръ Яксић. *Грађа за державопись Сербіе. I. Климатическа отношенія землѣ.* Гласникъ Дружтва србске словесности. Свезка III. У Београду, у Књигопечатни Княжества Србіе. 1851. 262–276.
- ВЈ 1854:** *Грађа за државопись Сербіе. IV. Климатична одношенія землѣ у половини деветнаестогъ вѣка.* Одъ редовногъ члена Дружтва Сербске Словесности Владимира Яксића, державны наука Професора у кн. Серб. Лицею. Гласникъ Друштва србске словесности. Свезка VI. У Београду, у Књигопечатни Княжества Србіе. 1854. 227–269.
- ВЈ 1855:** *Грађа за державопись Сербіе. VIII. Климатична одношенія землѣ у години 1854.* Одъ редовногъ члена Дружтва Сербске Словесности. Владимира Яксића, Державны наука Професора у Књаж. Серб. Лицею. Гласникъ Друштва србске словесности. Свезка VII. У Београду, у Књигопечатни Княжества Србіе. 1855. 280–302.
- ВЈ–К 1856:** *Климатична одношенія землѣ.* Одъ Владимира Яксића, державны наука Професора у кн. Серб. Лицею. Гласникъ Дружтва србске словесности. Свезка VIII. У Београду, у Књигопечатни Княжества Србіе. 1856. 283–293.
- ВЈ–Н 1856:** *Наставленѣ за осмотрителѣ погодописны бѣлженя у Сербіи.* Гласникъ Дружтва србске словесности. Свезка VIII. У Београду, у Књигопечатни Княжества Србіе. 1856. 294–305.
- ВЈ 1857:** Метеорологіско заведение у Сербіи основано Вадимиромъ Яксићемъ, Професоромъ у Кн. Сербс. Лицею и многи учены Дружтва членомъ. У Београду, Књигопечатня Княжества Србскогъ. 1857. 3–16.
- ВЈ 1863:** *Климатологија – Владимира Јовановића. Наука о атмосфери и променама у атмосфери и о њиховомъ значају за растиње.* Гласник Друштва србске словесности. Свезка, XVII. У Београду, у државној штампарији 1863. 3–182.
- МН 1895:** *Метеоролошка упутства за стације III реда и ниже стације* од Милана Недельковића, професора Велике школе. У Београду штампано у Државној штампарији Краљевине Србије 1895. 237. стр.

ЛИТЕРАТУРА

- Бјелаковић 2017а:** И. Бјелаковић, *Терминологија код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и картографија)*, Нови Сад: Два пера.
- Бјелаковић 2017б:** И. Бјелаковић, Синонимија у терминологији код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и астрономија), у: Предраг Пипер, Владан Јовановић (ур.), *Словенска терминологија данас*, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 305–315.
- Бјелаковић 2018:** И. Бјелаковић, Астрономска терминологија у књижевном језику Срба 18. и 19. века, у М. С. Димитријевић (ур.), *Зборник радова конференције Развој астрономије код Срба IX*, Београд: Астрономско друштво „Руђер Бошковић”, 633–644.
- Богдановић 2011:** Н. Богдановић, Тематски и(ли) термилошки дијалекатски речник, Ниш: *Годишњак за српски језик*, XXIV/11, 15–25.
- Гортан Премк 1997:** Д. Гортан-Премк, *Полисимија и организација лексичког система у српском језику*, Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 14, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Драгићевић 2010:** Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Јанц 2002:** Н. Јанц, *Метеорологија у делима Атанасија Стојковића*, Београд: Архимедес.
- Матијашевић 1982:** Ј. Матијашевић, О синонимији и синонимима, у: Драго Ђупић (ур.), *Лексикографија и лексикологија*, Београд – Нови Сад: САНУ, Институт за српскохрватски језик, Институт за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Матица српска, Филолошки факултет у Београду, 115–131.
- Милановић 2013:** А. Милановић, *Језик весма полезан*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Милановић 2014:** А. Милановић, *Језик Јована Суботића*, Београд: Филолошки факултет.
- Милановић 2017:** А. Милановић, Развој српске термилошке мисли у 19. веку: допринос Лазе Костића, у: Предраг Пипер, Владан Јовановић (ур.), *Словенска терминологија данас*, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 317–329.
- Михајловић 1984:** В. Михајловић, *Посрбице од Орфелина до Вука*, II том (П–Ш), Нови Сад: Матица српска.
- Пејчић Митић 2007:** М. Пејчић-Митић, *Метеоролошка лексика у говору Сврљига*, Сврљиг: Етно-културолошка радионица, 93.
- Пешић 2018:** М. Пешић, *Метеоролошка терминологија код Срба у XIX веку*, мастер рад у рукопису, Ниш: Филозофски факултет.
- Пижурица 1990:** М. Пижурица, Из српскохрватске метеоролошке терминологије (Нацрт за један пројекат уз неколико етимолошких бележака), *Македонски језик*, год. XL–XLI (1989–1990), Скопје: Институт за македонски језик „Крсте Мисирков”, 435–445.
- Плазинић 2012:** S. Plazinić, *Iz istorije srpske meteorologije*, Beograd: AGM knjiga.

- Ракин 2016:** А. Н. Ракин, Заимствованный компонент метеорологической лексики коми-пермяцкого языка, Йошкар-Ола: *Вестник Марийского государственного университета*, № 3 (23), 112–118.
- Ранђеловић 2016:** А. Ранђеловић, *Језикословна терминологија код Срба* (докторска дисертација у рукопису, Београд: Филолошки факултет).
- РОМП 2005:** R. Ivanović, J. Janjić, *Rečnik osnovnih meteoroloških pojmova*, Kossowska Mitrovica: Gradska biblioteka.
- РСГТ 2001:** Н. Мاستило, *Речник савремене српске географске терминологије*, Београд: Географски факултет Универзитета у Београду.
- Спасова 1987:** Д. Спасова, *Метеоролошка делатност Владимира Јакшића*, Београд: Републички хидрометеоролошки завод СР Србије, 5–19.
- Ђорић 1983:** Б. Ђорић, Из творбене синонимичности српскохрватског језика, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 12/1, 131–136.
- Шипка 1998:** D. Šipka, *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Novi Sad: Matična srpska.

Ирена Р. Цветкович Теофилович

ТЕРМИНОЛОГИЈА У СФЕРИ МЕТЕОРОЛОГИЈЕ У СРБОВ У XIX ВЕКУ

Резюме

Предметом истраживања у наведеној раду је терминологија у сфери метеорологије у Срба у издањима научног и учебног карактера у периоду од 1803 до 1895 г. Узимајући у обзир да метеорологија као научна област уведена у Србију у крају прве половине XIX века, у наведеној раду прослеђује се развој и потврда метеоролошких термина – *метеонимов*, са посебном погледом на терминологијску синонимичност: *гремљеније* : *потрјасеније* *воздуха кроз грам* : *орење грама* : *грмљавина*. Истраживање у наведеној раду показало је да однос између постојања и структуре синонима, а такође социолингвистичких фактора, који утичу на њихово коришћење у сфери метеорологије, могу бити установљени одређене законитости, које су независне од ове научне области, и тиме су, више значајне за истраживање терминологије стандардизованог периода у целини.

Кључне речи: метеорологија, терминологија, метеоними, синоними, синонимичке паре, синонимичке редове, контактне синоними.